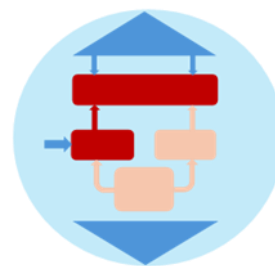

Verslag 4e werksessie ‘Water, Bodem en Cultuurhistorie samen sturend bij stedelijke ontwikkeling’

Samenvatting

Op 4 september 2025 vond de 4e werksessie van de deelexpeditie ‘Water, Bodem én Cultuurhistorie gezamenlijk sturend bij stedelijke ontwikkeling’ plaats in Dordrecht. Deze deelexpeditie is een gezamenlijk initiatief van het Nationaal Kenniscentrum Bodemdaling en Funderingen (KBF) en het Gouds Watergilde. Het heeft als leidende gedachte dat bij besluitvorming over ruimtelijke ontwikkelingen in stedelijk gebied niet alleen ‘Water en Bodem’ sturend zouden moeten zijn maar ook de Cultuurhistorie van het betreffende gebied. De inhoudelijke onderbouwing en motivering hiervan is beschreven in de [position paper](#) van deze deelexpeditie.

De vierde werksessie was een vervolg op eerdere werksessies op 28 februari 2024, 5 juni 2024 en 19 november 2024. ([Zie verslag 1ste werksessie](#), [zie verslag 2e werksessie](#) en [zie verslag 3e werksessie](#)).

In de eerste sessie zijn drie kennisbehoeften geïdentificeerd, waarvan twee betrekking hebben op processen en instrumenten waarmee de inbreng van cultuurhistorie en erfgoed versterkt kan worden bij afwegingsprocessen, zoals die plaatsvinden bij water- en bodem gestuurde ruimtelijke ordening. Een andere belangrijke uitkomst van de eerste sessie was dat er behoefte is aan het delen van data, casussen en bronnen die als voorbeeld kunnen dienen.

De tweede werksessie ging daar dan ook op in. Er waren presentaties van Boudewijn Goudswaard, senior adviseur erfgoed bij bureau The Missing Link, over ‘De kunst van het verbinden van ruimtelijke opgaves’ en Elisabeth Ruijgrok, omgevingseconoom bij het adviesbureau Witteveen+Bos, over ‘De maatschappelijke baten van erfgoed’. Boudewijn ging vooral in op samenwerkingsprocessen terwijl Elisabeth liet zien hoe een goede toepassing van een MKBA die samenwerking kan ondersteunen. Daarna gingen de deelnemers aan het werk met de aangedragen kennis om deze beter in de vingers te krijgen.

De derde werksessie vond plaats op 19 november 2024. Het hoofdbestanddeel van deze sessie bestond uit een bijdrage van Menne Kosian, met als titel “Vroeger is zo gek nog niet voor morgen”. Hij is werkzaam bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) als onderzoeker Ruimtelijke Analyse. Zijn onderzoeksfocus ligt vooral bij historische (water)systemen, stedelijke ontwikkeling en maritieme landschappen en hij werkt in het team Water, Erfgoed en Klimaat. Aan de hand van diverse concrete voorbeelden liet hij zien hoe belangrijk het is om allerlei historische informatie en ruimtelijke ontwikkelingen in de loop van de tijd mee te nemen in beslissingen met betrekking tot vragen op dit gebied nu en in de toekomst.

Vierde werksessie

De vierde en afsluitende werksessie vond plaats op 4 september 2025 in Dordrecht. Vanaf het centraal station werd in twee groepen een wandeling gemaakt door (de binnenstad van) Dordrecht. Bodem, water, funderingen en cultureel erfgoed spelen hier allemaal een belangrijke rol. De gemeente Dordrecht is een voorbeeld hoe ingewikkeld deze problematiek is, maar ook welke mogelijkheden er zijn om stappen te zetten.

In en rond de binnenstad zijn er gebieden die wat hoger liggen en ook gebieden die lager liggen, een soort kommen, waarin het (regen)water zich meer dan elders verzamelt. In deze gebieden trad en treedt (regelmatig) wateroverlast op. Bovendien zijn huizen op verschillende manieren gefundeerd. Afhankelijk van de periode waarin ze gebouwd zijn. Huizen op staal, maar ook veel huizen op houten palen. Door bodemdaling en variaties in de grondwaterstand ontstaan problemen. Variaties ontstaan en worden versterkt ten gevolge van klimaatverandering, veranderende neerslagpatronen en menselijke invloeden zoals drainage en bebouwing. Er is en wordt hard gewerkt aan oplossingen en aanbevelingen voor woningeigenaars om schade te voorkomen of te herstellen.

Dordrecht heeft daartoe een speciaal Funderingsloket, waar hulp en advies gevraagd kan worden over funderingen. In de jaren 90 bleken er problemen bij funderingen met houten palen in de wijken. Het gaat om de wijken Oud-Krispijn, Nieuw-Krispijn, Reeland en de 19e-eeuwse Schil.

Tussen de jaren 2000 en 2015 zijn 800 slechte funderingen van huizen in Dordrecht met subsidie aangepakt. Daarmee was Dordrecht een voorloper in Nederland.

Ook wordt groene infrastructuur, zoals waterdoorlatende verhardingen, grindkoffers, wadi's en aanplant van bomen in Dordrecht toegepast om hemelwater te beheren, hittestress te verminderen en de biodiversiteit te vergroten.

Daarnaast heeft Dordrecht een Bouwpeilcommissie. Deze commissie beoordeelt in principe alle bouwaanvragen en geeft een (zwaarwegend) advies over het bouwpeil voor een specifieke aanvraag, rekening houdend met de omgeving.

Ook wordt er op dit moment veel geïnvesteerd in een gebiedsgerichte aanpak. Per (deel van een) wijk wordt integraal gekeken naar de specifieke problematiek, maar ook naar de cultuurhistorie en wordt gekeken of er een breed gedragen aanpak uitgewerkt kan worden om tot duurzame, integrale oplossingen te komen.

Het was een boeiende en leerzame middag, waarin tijdens de wandeling volop gelegenheid was voor het stellen van vragen en het samen nadenken over oplossingsrichtingen. Hierbij kwam ook steeds het belang van de inbreng van kennis van het (historische) water en bodemsysteem en de cultuurhistorie in een gebied aan de orde.

Deelnemers

Naam

Chris Mast
Peter van den Berg
Rients-Anne Slotema
Hilbert Bouwman
Isabel Timmermans
Berry Gersonius
Ellen Kelder
Mathilde Spruyt
Linda Schepers
Sanne de Witte
Jan Prinsen
John van Dijk
Henk Vereijken
Mark Born
Frank van Lier
Corné Nijburg
Wim Vijfwinkel
Edward Uittenbroek
Erik Koldewijn
Patricia Kramers-Snijders
Rudolf Verver
Odette Hartgerink
Erik van Ooyen
Erik Kuik
Barbara Bouman
Rob van Buuren
Jaco Mebius
Emile de Gruijter

Organisatie

Bewoners Organisatie Kleiwegkwartier
Deltares / Watergilde Gouda
Erfgoed Leiden en Omstreken, gemeente Leiden
Fonds Duurzaam Funderingsherstel
Gemeente De Ronde Venen
Gemeente Dordrecht
Gemeente Dordrecht
Gemeente Gouda
Gemeente Gouda
Gemeente Gouda
Gemeente Gouda
Gemeente Rotterdam
Gouds Watergilde
KCAF
KCAF
KBF
Kijk onder de Dijk, bewoners initiatief actief grondwaterbeheer
Klimaatburgemeester
NN Bank
Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid
OZHZ
Provincie Zuid-Holland
Provincie Zuid-Holland
Provincie Zuid-Holland
TAUW
TAUW
Watergilde Gouda
-